

Kortversion av makeITfair-rapporten "Voices from the inside"

KONFLIKT- MINERALER I VÅRA MOBILER

Röster från Östra Kongo

Svenska kyrkan FAIR TRADE CENTER

Swedwatch är en religiöst och politiskt obunden organisation som granskar svenska företag som verkar i lågkostnadsländer. Swedwatch har inget vinstintresse och alla rapporter är offentliga. Organisationens syfte är att minska sociala och miljömässiga missförhållanden i Syd, att uppmuntra föredömen, sprida kunskap samt driva på och i en öppen dialog samverka med företag i Sverige så att näringslivet ägnar större uppmärksamhet åt dessa frågor. www.swedwatch.org.

Svenska kyrkan

Svenska kyrkan är del av världens största nätverk, den världsvida kyrkan. Där pågår ett brett samarbete. Det gäller inte minst jordbruksutveckling, hiv och aids, rättvis handel, katastrofhjälp, försoning och dialog, mikrokrediter, mänskliga rättigheter och kvinnligt ledarskap. Svenska kyrkans internationella arbete vill bidra till en rättvis värld utan hunger, fattigdom och förtryck. www.svenskakyrkan.se

FAIR TRADE CENTER

Fair Trade Center startades 1996 med syfte att skapa ett informationscentrum för konsumenter om svensk handel med och svenska företags verksamhet i utvecklingsländer. Fair Trade Center är en partipolitiskt obunden ideell förening vars övergripande mål är att främja rättvis handel med utvecklingsländer och därmed ge alla länder möjlighet att uppnå en hållbar utveckling. www.fairtradecenter.se.

MakeItFair är ett treårigt projekt med målsättningen att öka medvetenheten bland allmänheten om utvecklingsfrågor kopplade till produktionen av konsumentelektronik. Projektet finansieras till största delen av Europeiska unionen och leds av nio organisationer runt om i Europa; SOMO, Germanwatch, Verbraucher Initiative, FinnWatch/Finnish Association for Nature Conservation, Karat, IRENE, SwedWatch, Svenska kyrkan och Fair Trade Center. www.makeitfair.org

Rapportförfattare: Kristina Areskog Bjurling
Ansvarig utgivare: Viveka Risberg, Swedwatch
Publicerad i oktober 2010

Denna kortversion bygger på rapporten "Voices from the Inside – Local views on mining reform in Eastern DRC" som ges ut av Swedwatch och Finnwatch inom makeItFair-projektet i oktober 2010. Hela rapporten kan laddas ner på <http://makeitfair.org/the-facts/reports>.

Rapporten finns att ladda ner som pdf på www.swedwatch.org.

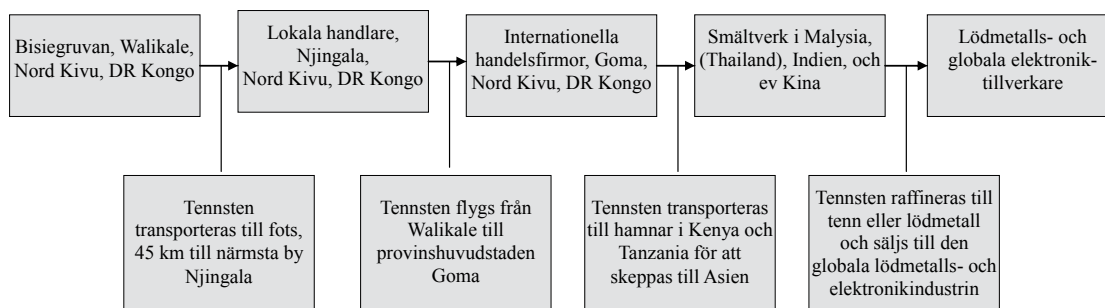
Sammanfattning

Elektronikindustrin är stor slutanvändare av många av världens metaller, till exempel tenn, koppar, guld, tungsten och tantal. Dessa metaller används i våra mobiltelefoner, datorer och elektroniska spel. Gruvindustrin längst ner i kedjan är sällan problemfri gällande miljöaspekter och mänskliga rättigheter. Den mest allvarliga problematiken gäller kopplingen mellan konfliktområden och utvinningen av mineraler.

Trots en fredsförklaring 2003 fortsätter kriget mellan rebellgrupper och den kongolesiska armén i Kongo-Kinshasa. Utvinningen av de fyra mineralerna tenn, tungsten, tantalum och guld underblåser konflikten. Våldtäkter har blivit en form av krigföring som används både av rebellgrupperna och den kongolesiska armén. Så sent som i augusti 2010 rapporterades hundratals våldtäkter i byar kring gruv-distriktet Walikale i provinsen Nord Kivu.

2007 skrev makeITfair flera rapporter som visade på elektronikindustrins delade ansvar för oacceptabla arbets- och levnadsförhållanden i utvinningsfasen. Delvis på grund av uppmärksamheten kring makeITfairs rapporter erkände elektronikindustrin, genom sina två industrisammanslutningar **Electronic Industry Citizenship Coalition (EICC)** och **the Global e-Sustainability Initiative (GeSI)**, att de har ett ansvar. 2008 formade de en arbetsgrupp som började utveckla metoder för hur elektronikföretag kan spåra och ställa krav nedåt i kedjan.

Leverantörskedjan för tenn från Bisiegruvan i östra Kongo-Kinshasa till de globala elektroniktillverkarna.

Vilka är konfliktmineralerna och hur används de?

- Tenn (utvinns från tennsten) – används bland annat som lödningsmaterial i alla kretskort i elektroniska apparater.
- Tantal (utvinns från coltan) – används för att lagra elektricitet i kondensatorer i elektronik.
- Tungsten – används inom elektronik för att få apparater att vibrera.
- Guld – används i små kvantiteter i komponenter i elektroniska apparater.

Källa: *Enough Project, Can you hear Congo now?, John Prendergast, April 2009.*

Tennmalmsbrytning i Maniema-provinsen. Foto: IPIS

2009-2010 har flera initiativ tagits av industrin, organisationer och stater för att bryta sambandet mellan krigförande grupper i östra Kongo och inköpen av metaller. Trots de goda intentionerna växer dock oron, inte minst bland lokala aktörer i Kongo, för att initiativen istället leder till bojkott av mineraler från området - något som man ser som olyckligt eftersom det kan leda till större fattigdom och oro, snarare än stödja en positiv utveckling.

Rapporten lyfter framför allt fram lokala aktörers syn på de internationella initiativ för spårbarhet och certifieringar som nu växer fram. Hur ska spårbarhet och certifieringar gynna lokalbefolkningen? Vilka är farorna? MakeITfair har låtit den belgiska organisationen IPIS undersöka detta på plats i östra Kongo.

I USA antogs i juli 2010 en lag som ålägger amerikanska användare och importörer att redogöra för varifrån de köper de fyra mineralerna tenn, tungsten, coltan och guld. Om företagen använder metaller som härrör från utvinning i Kongo eller kringliggande länder så krävs det detaljerad information om hur företaget säkerhetsställt att mineralutvinningen inte skett i gruvor som kontrolleras eller utnyttjas av stridande parter i konflikten i östra Kongo. Exakt hur lagen ska genomföras är fortfarande oklart, amerikanska myndigheter har på sig fram till april 2011 att ta fram mer detaljerade riktlinjer.

Det mest långtgående projektet för spårbarhet har hittills genomförts av tennindustrins sammanslutning, ITRI. De har bedrivit ett projekt för spårbarhet (iTSCi) av tenn i några pilotgruvområden. Dock har man ännu inte tagit fram kriterier för vilka förhållanden som ska gälla vid gruvorna, mer än att gruvdriften inte får vara

kontrollerad av rebellgrupper. Detta har kritiserats eftersom den kongolesiska armén oftast inte sköter sig bättre än rebellgrupperna, samt att skillnaden mellan rebeller och armén är alltmer diffus, eftersom vissa rebellgrupper anslutit sig till armén och vissa generaler inom armén agerar på eget bevåg.

I mitten av september 2010 utlyste plötsligt president Kabila ett generellt gruvförbud i de tre östra provinserna Nord och Syd Kivu, samt Maniema. Syftet var, enligt regeringen, att stävja en utveckling där "maffia-grupper" tagit över stora delar av gruvindustrin. Det finns uppgifter om att den kongolesiska armén rustar för en militär offensiv i gruvområdena. Experter påpekar att det kommer bli mycket svårt för regeringen att kontrollera gruvförbudet, samt att

Fakta om kriget i Kongo-Kinshasa

- Kongo-Kinshasa brottas fortfarande med följderna av det som kommit att kallas Afrikas "världskrig" med mer än 3 miljoner döda mellan 1998 och 2003.
- Trots en fredsförklaring 2003 lider befolkningen i östra Kongo fortfarande av en väpnad konflikt mellan regeringsarmén FARDC och flera olika rebellgrupper (varav den största är FDLR som har sitt ursprung bland Hutu-extremister som låg bakom folkmordet i Rwanda 1994).
- Sexuellt våld mot lokalbefolkningen är en del av krigföringen. Uppemot 200 000 våldtäkter har rapporterats sedan krigsutbrottet 1998.

Källa: BBC, Democratic Republic of Congo country profile, New York Times, Rape Victims' Words Help Jolt Congo Into Change, 17 October 2008.

man, om man menar allvar, behöver rensa upp i de egna leden (eftersom både enskilda generaler, olika fraktioner och armén själv i allra högsta grad berikar sig på gruvutvinningen i området). I skrivande stund är det svårt att avgöra vad gruvstoppet kommer att innebära i praktiken. En möjlig konsekvens är att det framför allt leder till ökad smuggling och laglöshet. Det förekommer rapporter om att många småskaliga gruvarbetare körs iväg från gruvområdena och desperat letar efter annan försörjning. Flera av de pågående certifierings- och spårbarhetsprojekten har tvingats att stanna av. Det finns dock uppgifter att gruvstoppet kommer att lyftas redan i oktober 2010.

Arbetsvillkor och militär närvaro inom gruvbrytningen i östra Kongo-Kinshasa

- Östra Kongos gruvbrytning domineras helt av småskalig och informell gruvbrytning.
- De flesta gruvbrytarna tjänar mellan 1 och 3 USD per dag (FNs fattigdomsgräns är 2 USD per dag).
- Omkring 75 procent av de småskaliga gruvarbetarna tjänar för lite för att kunna försörja sina familjer.
- Arbetet kännetecknas av farliga arbetsmoment och bristande säkerhet.
- Skuldslaveri och barnarbete förekommer i gruvorna.
- Närvaron av väpnade grupper kan se mycket olika ut; allt från att en rebellgrupp eller FARDC helt kontrollerar gruvdriften till att en civilt skött gruva begär säkerhetsbeskydd ibland eller att väpnade grupper begär avgifter på vägen till handelshuset. De flesta gruvor i provinserna Nord och Syd Kivu har någon form av säkerhetsproblem.

Källa: D'Souza, Kevin (2007), Artisanal Mining in the DRC, Briefing note (prepared for discussion at the DRC Donor Coordination Meeting) och FinnWatch/makeITfair (2007), Connecting Components, Dividing Communities - Tin production for consumer electronics in the DR Congo and Indonesia.

Både statliga och icke-statliga organisationer kräver nu att internationella företag genomför strikta processer för att visa skäligen försiktighet (due diligence) för att de inte ska vara delaktiga till våldsspiralen i östra Kongo genom sina inköp av metaller. Flera elektronikföretag har gjort ansträngningar och genomfört åtgärder för att spåra var metallerna de använder kommer ifrån, men oftast slutar arbetet med att företagen endast ber sina leverantörer försäkra att de överhuvudtaget inte köper från östra Kongo.

Av de fyra konfliktmineralerna är det endast för tantal som Sony Ericsson har begärt in dylika bekräftelser från leverantörerna. Orsaken är att det för tantal endast finns en handfull leverantörer att kommunicera kravet till, vilket gör det möjligt, enligt Sony Ericsson. För tenn och guld är det istället tusentals leverantörer som köper små kvantiteter och många mellanhänder är inblandade.

Dessa inköpsmönster är något som Sony Ericsson delar med de flesta andra stora slutanvändare av metaller, och det är en av anledningarna till varför EICC's och GeSi's arbetsgrupp beslutat att samarbeta. Bland annat arbetar man för en certifiering av smältverk. Den slutliga ambitionen är att certifieringen ska säkra att metallerna kommer från hållbar gruvnäring, men för tillfället ska man koncentrera sig på att certifiera att smältverken har kontroll på att mineraler inte kommer från gruvor som underblåser konflikten i östra Kongo. Tennindustrins projekt för spårbarhet, iTSCi, stöds av EICC och GeSi's medlemmar. iTSCi-projektet ligger för närvarande nere i avvaktan på att Kongo-Kinshasas regering avblåser gruvstoppet.

Småskalig tennstensutvinning i Bisie, Walikale, i Norra Kivu. Foto: Nicholas Garrett

Slutsats och rekommendationer

Samtliga av de drygt 20 representanterna för frivilligorganisationer, som arbetar för mänskliga rättigheter och miljöhänsyn i östra Kongo-Kinshasa och som makeITfair intervjuat, välkomnar att politiker, organisationer och företagsledare nu anstränger sig för att 'rensa upp' gruvindustrin i östra Kongo-Kinshasa. Dock efterfrågar de att man framöver i mycket högre grad ska lyssna på lokala aktörer. De vill vara med och påverka hur lösningarna ska se ut eftersom det är lokalbefolkningen i östra Kongo som kommer att få leva med resultaten av dessa initiativ.

De allra flesta av de intervjuade var emot en bojkott av mineraler från området och de uttryckte även en skepsis mot möjligheten att få fungerande spårbarhet, de påpekade bristen på medverkan av organisationer på gräsrotsnivå och bristen på uppmärksamhet kring de sociala problem som omgärdar utvinningen och handeln med mineraler som behöver lösas för att komma till stånd med en hållbar gruvdrift (speciellt landkonflikter, tvångsarbete och sexuellt våld). Det finns en oro att de internationella initiativen okritiskt stärker den kongolesiska statens inflytande i ett land där förtroendet för staten är extremt lågt på grund av år av korruption och våldsutövande.

Nästan samtliga initiativ har hittills kommit från internationella aktörer. Det krävs nu att legitima representanter för lokalbefolkningen bjuds in för att diskutera och formulera lösningarna. MakeITfair vill lyfta fram att lösningarna är mer komplexa än att undvika att köpa mineraler från konfliktområden som östra Kongo.

De viktigaste synpunkterna som förs fram av lokala intressenter i intervjuerna är:

- Det behövs utbildning och kapacitetsbyggande för de tjänstemän som ska utföra spårbarhets- och certifieringsprojektet.
- Soldaterna och polisen måste få bättre betalt.
- Det behövs akut mer stöd till småskaliga gruvbrytare och lokalbefolkningen omkring gruvorna.
- Det behövs även stöd till handlare och agenter så att de har möjlighet att anpassa sig till nya krav.
- Uppmärksamhet bör riktas mer mot landkonflikter, tvångsarbete och sexuellt våld i anslutning till spårbarhetsprojektet.
- Säkerheten behöver akut förbättras på vägarna mellan gruvorna och handelshusen.

Den i USA nyligen antagna lagen har fått stöd även av svenska politiker. Framför allt socialdemokraterna har uttryckt att de vill arbeta för en liknande lag i Sverige och EU. Det finns dock en risk att lagstiftning får till effekt att företag undviker att köpa från Kongo och dess grannländer i allmänhet, och östra Kongo-Kinshasa i synnerhet. Det är en utveckling som knappast kommer att bidra till stabilisering i östra Kongo. Rätt utformad kan lagstiftning dock vara en del av lösningen.

Swedwatch, Fair Trade Center och Svenska kyrkan rekommenderar Sverige att verka för:

- att all eventuell lagstiftning måste kompletteras med kapacitetshöjande åtgärder för de småskaliga gruvbrytare och lokalbefolkningen på plats.
- att standarder och lagförslag ska prioritera stegvisa förbättringar med tydliga mål och tidsangivelser.
- att se till att lokala aktörer medverkar i formuleringen av standarder och lagförslag samt i utformningen av implementeringen.

Swedwatch, Fair Trade Center och Svenska kyrkan rekommenderar företagen att:

Vidta skäligen försiktighet (due diligence) för inköp av konfliktmineraler genom att:

- ta reda på hur deras inköp påverkar konflikten.
- spåra metallerna de använder som ett första steg.
- anta en leverantörspolicy för mineraler i konfliktområden, som inbegriper att identifiera och reagera på risker i leverantörskedjan, genomföra kontroller hos de smältverk man använder och rapportera resultaten. (Smältverken måste ha kontroll ända ner till gruvnivå.)
- vidta åtgärder som minimerar de negativa, och maximerar de positiva, effekterna av deras inköp i regionen, till exempel genom att premiera gruvor med bäst förhållanden.

- initiera eller stödja kapacitetsbyggande för lokalbefolkningens bästa i östra Kongo.
- anta en strategi för hur man agerar om företagen upptäcker inköp från gruvor där väpnade grupper (inklusive armén) är involverade, som i vissa fall betyder att man avbryter inköp, men som även kan innebära att man som första steg arbetar för förbättringar i samråd med lokala aktörer.

Åtgärderna ska syfta till stegvis förbättring mot konfliktfria och hållbara gruvor, snarare än en bojkottlinje. Sony Ericsson och Nokia med flera bör aktivt arbeta för ovan linje inom ramen för arbetsgruppen för utvinningsfasen inom EICC och GeSi. Även andra industrier som använder tenn, tantal, guld och tungsten bör vidta ovan åtgärder (exempelvis bilindustrin och medicinteknikföretag).

Swedwatch, Fair Trade Center och Svenska kyrkan är beredda att bedriva dialog omkring ovan rekommendationer. Inom ramen för makeITfair kan vi även bistå företagen och beslutsfattare med att sammanföra dem med lokala organisationer i Kongo-Kinshasa och andra produktionsländer.

Lokal tennstenshandlare. Foto: Enough Project